Tesbih Çekmek Bid’at midir?

BİD’AT DİYENLERİN GÖRÜŞÜ

Boncuklarla olan tesbih bid’attır, çünkü Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in zamanında olmayıp, O’ndan sonra icad edilmiştir. Lugat âlimleri, tesbih’in yeni bir kelime olduğunu ve Arablar’ın bu kelimeyi tanımadığını söylerler. Bu itibarla nasıl olur da, Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), ashabına bilmedikleri bir şeyi tavsiye eder?İbn Vaddah el-Kurtubi, (el-bid’a ve’n-Nehyu Anhâ, s.12) Salet b. Behram’dan rivâyet ettiği bir eserde;

“İbn Mesud boncuklarla tesbih çeken bir kadına uğrar, onları kopartıp atar, sonrada taşlarla tesbih çeken bir adama gelir ve ayağı ile vurur. Ardından şöyle der: “Çok ileriye gittiniz! Karanlık bid’atlara daldınız! Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in ashabını ilimde geçtiniz!”

Boncuklarla tesbih çekmek Rasulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in yoluna muhâliftir. Bu konuda Abdullah b. Amr şöyle der:

“Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’i sağ eliyle tesbih çekerken gördüm.”

[1]Ayrıca Rasulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in bazı hanımlarına verdiği emre de uymamaktadır. Şöyle buyurur:

“Sizlere Subhânallah, Allahu Ekber deyip Allah’ı eksiklikten tenzih etmeyi emrederim. Gaflet edip de Lâ ilâhe İllalâh’ı unutmayın, parmaklarınızla tesbih çekin çünkü onlar sorulur ve konuşturulurlar.” Bu hadis hasendir.

Hadisi, Ebû Dâvud ve diğerleri rivâyet etmişlerdir. Hâkim ve ez-Zehebî hadisin sahih olduğunu söylerler. En-Nevevî ve el-Askalâni (Emâli el-Ezkâr, 1/84) ise, hasen hükmünü vermişlerdir.

Diğer taraftan biri gelipte, parmaklar ile olan tesbihin, adet çoğaldıkça sayısının muhafazasını imkânsız olduğunu söylerse, ona şöyle deriz. Bu karmaşıklığa sebeb diğer bir bid’attır. Yani dinimizde gelmediği şekilde, Allah Teâlâ’nın çokça belirli bir sayıda zikredilmesidir. İşte bu bid’at boncuklarla tesbih bid’at sahih sünnette sabit olan en çok zikir adedi yüz’dür. Bunu da adet edinen kişi kolaylıkla, yanlışsız bir şekilde yapabilir. Parmaklarla tesbihin daha faziletli olduğuna ittifak etmelerine rağmen, boncuklarla yapılan tesbih, parmaklarla sünnet olan tesbihi fiilen bitirmiştir. Birde insanlar bu bid’at ile yeni icatlar getirmişlerdir. Tarikatçılar bunu boyunlarına bile asarlar. Şeyhleri olan Abdullah el-Ğumari, tesbihin boyuna asılmasını yazıcının kalemi kulağına koymasına kıyas ederek, bunda bir sakıncanın olmadığını söyler! Boncuklarla tesbih hadisi görüldüğü gibi uydurmadır. Bazılarıda hem seninle konuşur hem de elindeki tesbihiyle tesbih çeker. Veya senin sözüne kulak verir. Kimide selâmı teleffuz etmeden tesbihini kaldırarak alır. Bu bid’atın daha birçok yanlışlığı vardır. Şairin dediği gibi:Her türlü hayır selefe uymadadır.

KABUL EDENLERİN GÖRÜŞÜ

Feyyûmî el-Misbah'da şöyle dedi: "Allah (Celle Celalühü) mahlûkatı ibdâ' etmekle ibdâ' etti, onları modelsiz olarak yarattı, demektir. *Ebda'tü* ve *Ebda'tühü* onu çıkardım ve ihdâs ettim demektir. Bu mana'dan olarak muhâlif hale bid'at denilmiştir. Bid'at ibtida'dan isimdir. Nasıl ki, rıf'at (yükseklik) irtifa'dan ise, sonra bulunan (bid'atın) dinde noksanlık ve yahut fazlalık olan şeylerde kullanılması galip oldu. Lakin kimi zaman bir kısmı mekruh olmaz ve mübah bid'at olarak isimlendirilir."Hafız Ğumârî şöyle diyor: "Yalnız başına terk, kendi-siyle beraber, terk edilenin yasaklanan bir şey olduğuna dâir bir nass bulunmadıkça, onun (terk edilen şeyin) haramlığına delâlet etmez. Aksine o işin en fazla, meşru olduğunu gösterir. O terk edilen (yapılmayan) işin mah-surlu oluşu ise tek başına terkten anlaşılmaz."

من سنفى الاسلام سنة حسنة فعمل بها بعده كتب له مثل اجر من عمل بها، ولا ينقص من اجورهمشيئ ومن سن فى الاسلام سنة سيئة فعمل بها بعده كتب عليه مثل وزر من عمل بها ولاينقص من اوزارهم شيئ

"Kim İslâm'da iyi bir çığır açar da, kendinden sonrakiler onunla amel ederlerse, onunla amel edenlerin sevaplarının aynısı, o çığırı açan kimseye yazılır ve öbürleri-nin sevaplarından da hiçbir şey eksiltilmez. Kim de İslâm'da kötü bir çığır açar da kendinden sonrakiler onunla amel ederlerse, onunla amel edenlerin günahlarının aynısı, o kötü çığırı açan kimseye yazılır ve öbürlerinin günahlarından hiçbir şey eksiltilmez."[2]Hz.Ömer (Radıyallahu Anh)'ın "*bu ne güzel bir bid'attir*",

3] sözü bu türdendir. Bu (terâvîh namazın topluca kılınması) hayırlı fiillerden olunca ve methedilen fiillere dâhil bulununca, onu bid'at diye isimlendirip methetmiştir. Çünkü Nebi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onu bu şekliyle onlara sünnet kılmamıştır. Onu bazı gecelerde kılmış sonrada terk etmiş, ona devam etmemiş, onun için insanları toplamamıştır. Hz. Ebû Bekir (Radıyallahu Anh) zamanında yoktu. Sadece Ömer (Radıyallahu Anh) insanları onun için topladı ve ona teşvik etti. Bu yüzden ona bid'at ismini verdi. Hâlbuki o gerçekte sünnettir. Çünkü Aleyhi'ssalatü ve's-selâm Efendimiz: "Sünnetime ve benden sonraki raşid halifelerin sünnetine yapışınız[4] ve benden sonra iki kişiye Ebû Bekir ve Ömer'e uyunuz" buyurdu.[5] Diğer "Her icad edilen bid'attır" hadisi bu te'vile hamledilir. Sadece şunu murad etmektedir; Şeriatın asıllarına ters düşen, sünnete uymayan şeyler.[6](İbnü'l Esir'in sözleri burada son buldu.)Nebî (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mübahların tamamını işlememiştir. Hatta kendisi işlediği zaman, ümmetine farz olması yahut meşakkatli hale gelmesi korkusuyla bazı mendupları kasten terk etmiştir. O yüzden kim Nebî (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in bir şeyi yapmadı davasıyla, bir şeyin haramlığını iddia ederse, hakkında delil bulunmayan bir şey iddia etti, demektir.

Bida'atle murad edilen, Şeriatın kendisine delalet edeceği aslı bulunmayan şeyler türünden yapılan icadlardır. Şeriat'tan kendisine delalet edecek bir aslı bulunan şeyler ise, lugat olarak her ne kadar bid'at ise de şeriat'ça bid'at değildir.

Nevevî şöyle demiştir: Nebî (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in "her bir bid'at

sapıklıktır” sözü, sınırlandırılmış bir umûmî hükümdür. Kastedilen bid’atların çoğunluğudur.

Lugat âlimleri demişlerdir ki: Bid’at demek, geçmiş misali olmadan yapılan her bir iştir. Âlimler bid’atın beş kısım olduğunu söylemiştir: Vacip, mendub, haram, mekruh ve mübah. Vacip olan bid’atlerden birisi kelam âlimlerinin mülhid ve bid’atçılara karşı delilleri dizmeleri ve benzeri şeylerdir. Mendub olan bid’atlerden biri de ilim kitaplarını yazmak, medreseleri, tekkeleri ve başka şeyleri bina etmektir. Mübah olan bid’atlerden biri de değişik yemekler ve benzeri şeylerde genişliktir. Haram ve mekruh olan bid’atler ise açıktır. Bu anlattığım bilinirse, hadisin aslında manası genel olan sınırları (başka deliller yüzünden) daraltılan bir hadis olduğunu bilir. Ömer (Radıyallahu Anh)’ın “Ne güzel bid’at” sözü de bunu teyid etmektedir.

İmâm Şafi’i şöyle demiştir: Şeriattan dayanağı olan her şey, selef onu yapmasada bid’at değildir. Zira selefin onunla amel etmeyi terk etmesi, bazen o anda kendileri için mevcut olan bir mazeret sebebiyle yahut ondan daha üstün bir şey sebebiyle yahut da onun bilgisi tamamına ulaşmaması sebebiyle olmuş olabilir. (Şafii’nin sözü bitti)

İmâm Dârimi, Süneni’den yaptığı bir rivâyette, Ebû Mûsa’l- Eş’arî, Mescidde ellerinde küçük taşlar bulunan insanlardan meydana gelen bir zikir halkası görmüştü. (Birisi), yüz defa tekbir getirin, diyor, yüz defa tekbir getiriyorlardı. Sonra yüz defa lâ ilâhe illallâh deyin diyor, onlarda yüz defa lâ ilâhe illallah, diyorlardı. Yüz kere sübhanallah deyin, diyor onlarda yüz defa sübhanellah diyorlardı. Ebû Mûsâ el- Eş’ari bunu hayırlı bir iş, İbn-i Mes’ud da bid’at olarak gördüklerini söylüyorlardı. Taşlarla toplu zikretmeyi bir Sahabi güzel ve hayır diğeri de bid’at ve şer görmüştür.

Yine Sahabilerden bazıları, Kur’ân’ın toplanıp Mushaflaştırılmasını Rasulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tarafından yapılmadığını söyleyerek bid’at diyorlardı. Hz. Ömer (Radıyallahu Anh) ise bid’at olarak görmedi.

Kimi âlimlerden sahabi kavlini hüccet görmediği rivâyet edilse de İslâm âlimlerinin Cumhuru onu delil görüp, bağlayıcı kabul ederler. Hanefîler de onlardandır. Hatta bazı rivâyetlerde, bunu, İslâm âlimlerinin sadece cumhuru değil, hepsi kabul eder. Yalnız bir sahabi kavline ters, başka bir sahabi kavli varsa tercihe gidilir, birisi alınır. (Geniş bilgi için Menar ve şerhlerine (mesela, Fethu’l-Gaffar’a:347-348 ve İ’la mukaddimesi Kavâid Fi Ulûmi’l-Hadis (85-86-87’e) bakılsın.

Üç: Sufiyye de burada sahâbeden birçoklarının fiilini ve Rasulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)efendimizin takrirlerini esas olarak, başka birisinin sözünü almamıştır. Başka birçok delilden istifâdeyle Abdullah İbn-i Mes’ud’un değil de, Ebû Mûsâ (r.anh)’ın kanâatini seçmişlerdir. Evet, Abdullah İbn-i Mesud’un Sünneti muhafazadaki hassasiyeti her türlü takdirin üstündeydi; lakin öte yanda Rasulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in takrirleri ve sahâbe (Rıdvanullâhi teâlâ aleyhim)’den taşlarla tesbih edenlerde vardı. Nitekim bu taşlarla zikir hususunda İmâm Celâleddin es-Suyûtî müstekil bir risalede yazmıştı. Ondan istifâdeyle aşağıya birkaç rivâyet alıyoruz.

Birinci Rivâyet: Tirmizî, Hâkim ve Taberânî Safiyye (r.anha)'dan rivâyet ettiler.:

Rasulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi; önümde tesbih etmekte olduğum dört bin hurma çekirdeği vardı. Nedir bunlar ey Heyey'in kızı? Dedi. Onlarla tesbih ediyorum, dedim. Başında dikildiğimden beri bunlardan daha çok tesbih ettim buyurdu. (Onu) bana (da) öğret, ey Allah celle celâlühü'nün Rasûlü dedim. Sübhaneke adede mâ min şey'in/ Allah'ı yarattığı şeyler şeyler adedince tesbih ederim buyurdu. Bu hadis de sahihtir.(Süyûti)

Burada taşlarla tesbih yasaklanmadığına göre, onlarla tesbih edilebileceğine dair bir Takriri Sünnet vardır..

İkinci Rivâyet: Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâi, İbn Mâce, İbn Hibbân ve Hâkim Sa'd İbn-i Ebî Vakkas (r.anh)'den rivâyet etmişler, bu rivâyetin Tirmizî, hasen, Hâkim de sahih olduğunu söylemişlerdir. Sa'd ve Nebi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kadının yanına girmişler, kadının önünde de hurma çekirdekleri veya küçük taşlar vardı; tesbih ediyordu. Bunun üzerine Rasulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "bundan daha kolay" veya (râvînin tereddüdü) "daha efdal olanı sana haber vereyim mi?" buyurdu. Burada da inkar bulunmayıp, takrir vardır.

Üçüncü rivâyet: Ahmed İbn-i Hanbel, ez-Zühd'de Yunus İbn Ubeyd'in anasından şöyle dediğini rivâyet etti: "Ebû Safiyye'yi -ki O Rasulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in ashabındandı ve komşumuz idi- küçük taşlarla tesbih ederken gördüm."

Bu rivâyet benzer bir lafızla, Hilal el- Haffar'ın Cüz'ünde, Beğavi'nin el-Mu'cemu's-Sahâbe'sinde ve İbn-i Asâkir'in Târih'inde dahi mevcuttur.

Dördüncü Rivâyet: İbn-i Sad ve İbn-i Ebî Şeybe el-Musannef'de, Sad İbn-i Ebî Vakkas'dan, taşlarla tesbih ettiğini, rivâyet etmiştir.

Beşinci Rivâyet: Ahmed İbn-i Hanbel de Zühd'de, Ebu'd-Derdâ'nın hurma çekirdekleriyle tesbih ettiğini, rivâyet etmiştir.

[7]
Hatm-i Hâcegâ'nın halka şeklinde olması ise, sünnet'te yer alan ilim ve zikir halkalarıyla alâkalı nice hadisten alınmıştır. Mesela: (Bir): Ebû Vâkıd el-Leysî şöyle dedi: "Biz Rasulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraberken bir de ne görelim ki, üç kişi uğradı. Onlardan biri, halkada bir aralık buldu ve oturdu.8] (İki) "Cennet bahçelerine uğrarsanız (orada) otlanın." Cennet bahçeleri de nedir? dediler. (Cennet bahçeleri) "Zikir halkalarıdır" dedi.Rivâyetleri daha da çoğaltmak mümkün ise de, bizce bu, şurada luzumsuzdur. Bütün bunlar Sahâbe (Rıdvanullahi teala aleyhim)'in tatbikatıdır. Bu rivâyetler göz önünde bulundurularak, Sûfiyye'ce topluca ve tek başına taşlarla zikretmenin bid'at olduğu tarafı değilde, hayır olduğu tarafı tercih edilmiştir. Şu halde taşlarla zikir Rasulüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in takrirleri ve sahâbe (Rıdvanullahi teala aleyhim)'in amelinden alınma bir sünnettir.

[1] Ebû Dâvûd, 1/230; Tirmizî, 4/255 (hasen olduğunu söylemiştir.); İbn Hibban, 2334; Hâkim, 1/547; el-Beyhakî, 2/253; ez-Zehebî'nin de ifâde ettiği gibi hadisin isnadı sahihtir.
[2] Müslim, İlim 15 "Zekat" 69, Tayâlisî, el-Müsned, s. 92 h. No: 670, Humeydî, el-Müsned, c. II, s. 353 h. No: 805, Ahmed b. Hanbel, c. 4 s. 360-361
[3](Buhârî, Terâvîh Namazı(2010)
[4](önceki Hadisin kendisi (Ebû Dâvûd ve Tirmizî hadisi)
[5](Ahmet İbn-i Hanbel (5/382) Tirmizî, Menâkıp (3662,3805) İbn Mâce (97)
[6](En-Nihaye fi Ğaribi'l –Hadis1/106, 1/107)
[7] (İmâm Celâleddin es-Suyuti, el-Minha Fis-Sibha, el-Hâvî lil-Fetâvâ içinde:2/37-38)
[8]Muvatta (Selam:4) Ahmed (5/219), Buhârî (İlim: 8, Salat: 84), Ebû Dâvûd (Edep:14), Tirmizi (Edep: 12 İstizan:29), Mu'cem:1/503